

נספח: כללי קשירת ציצית עם תכלת

לקט מקורות

אף שהלכות קשירת ציצית ללא תכלת התבררו במהלך הדורות ע"פ גדולי הפוסקים, הלכות קשירת ציצית עם תכלת שונות ורוויות מחלוקות. פרטים מסוימים נידונו בגמרא ופרטים אחרים – בראשונים.

מספר החוטים בכל כנף

בראשונים קיימות שלוש דעות לגבי היחס בין מספר חוטי הלבן למספר חוטי התכלת:

- **הרמב"ם** (הל' ציצית פ"א הל' ו'): חצי חוט הוא תכלת והשאר לבן (לאחר כפילתם – חוט אחד מתוך שמונה הוא תכלת). הרמב"ם מפרש את הפסוק "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" כך: "הפתיל", שהוא החוט הנכרך מסביב ל"ציצית הכנף" שהם החוטים הלבנים, הוא לברו צריך להיות תכלת.
- **הראב"ד** (השגות, הל' ציצית פ"א הל' ו') **והערוך** (ערוך תכלת): חוט אחד שלם הוא תכלת והשאר לבן (לאחר כפילתם – שניים מתוך שמונה הם תכלת).
- **רש"י** (מנחות ל"ח, ד"ה התכלת) **ותוספות** (ד"ה בית שמאי שם, וכן מ"א): **ועוד**: שני חוטים שלמים הם תכלת ושנים לבן (לאחר כפילתם – ארבעה מתוך שמונה חוטים).

תוספות

ראב"ד

רמב"ם

עשיית הגדיל

החוליות

וכמה שיעור חוליא? תניא, רבי אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש, תאנא, הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שלוש עשרה. הפוחת לא יפחות משבע - כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה - כנגד שבעה רקיעין וששה אורין שביניהם. מנחות ל"ט.

נחלקו הראשונים למה מתייחס המניין שבע ושלש עשרה. דעת רוב הראשונים שהמניין מתייחס לחוליות (שכל אחת נעשית עלידי שלש כריכות כדברי רבי). ודעת הראב"ד וי"מ בתוס', כי המניין הנ"ל מתייחס למספר הכריכות בכל חוליה. (ולפי"ז כתב הראב"ד שדברי רבי מתייחסים למספר כריכות התכלת שבכל חוליה). כאשר אין תכלת לא נהוג לעשות את החוליות האמורות, אך בזמן שקושרים ציצית עם תכלת מדינא דגמ' יש לעשות חוליות (אם כי אין הלכותיהן מעכבות).

החוט הכורך

תנא, כשהוא מתחיל, מתחיל בלבן – 'הכנף', מין כנף; וכשהוא מסיים, מסיים בלבן – מעלין בקודש ולא מורידין. מנחות ל"ט.

נחלקו המפרשים בפירושה של גמרא זו:

- **רש"י** (מנחות לט. ד"ה כשהוא מתחיל) סובר שהחוליה הראשונה והאחרונה של לבן ובאמצע של תכלת.
- דעת **התוספות** (שם ד"ה לא יפחות) שהחוליה הראשונה היא לבנה, הבאה אחריה תכלת וחוזר חלילה, וכך כורכים לסירוגין שבע או שלש עשרה חוליות. וכן דעת **רב עמרם גאון** (גאוניקה, ח"ב, עמ' 330-331), **הסמ"ג** (מ"ע כ"ו) ו**העיסור** (הל' ציצית).

- **הרמב"ם** (הל' ציצית פ"א הל' ב'-ג') סובר שהכריכה הראשונה של החוליה הראשונה והכריכה האחרונה של החוליה האחרונה הן לבן. כל יתר הכריכות הן תכלת.
- **הראב"ד** (השגות, הל' ציצית פ"א הל' ז') סובר שכל הכריכות בכל חוליה וחוליה הן לבן ותכלת לסירוגין, כשבכל חוליה הכריכה הראשונה והאחרונה הינה בלבן. וכן דעת **י"מ בתוס'** (מנחות לט. ד"ה לא יפחות) **והנמו"י** (הל' קטנות, ציצית). לפי שיטתם לא יפחות מז' מתייחס למספר הכריכות שבכל חוליה.

קשר לכל חוליה

אמר רבא שמע מינה צריך לקשור על כל חוליא וחוליא.

מנחות ל"ח:

הרי"ף משמיט את דברי רבא מפני שהגמ' דוחה את ראייתו. אבל **המרדכי** (מנחות תתק"מ) כתב שאף שראיתו של רבא נדחתה דבריו לא נדחו, וכן נקטו **בתוס'** (לט. ד"ה לא יפחות), אמנם ס"ל ש'על כל חוליא וחוליא' היינו לאחר כל שתי חוליות אחת של לבן ואחת של תכלת. גם **הגר"א** בביאורו (או"ח י"א, יד) נקט כדעת תוס', וביהל אור (פנחס רכז). הוסיף שאין זה אלא בפוחת שעושה ז' חוליות, אך כשמוסיף ועושה י"ג חוליות לא יוסיף על ה' קשרים.

חמישה קשרים

ציצית, שש מאות. שמונה חוטין וחמישה קשרים, הרי שש מאות ושלוש עשרה.

תנחומא, פ' קרח י"ב ועוד

כמנהג זה נהגו ברוב תפוצות ישראל והובא ברוב הראשונים וכ"כ בשו"ע (סי' י"א סעי' י"ד), אמנם הרמב"ם לא הביא מנהג זה שלא נזכר בגמ'.

אופן עשיית הקשרים

מצאנו דעות שונות בראשונים לגבי צורת עשיית הקשרים: יש שנהגו לקשור את החוט הכורך לאחר כריכתו סביב שאר החוטים, ולדעת ר"ת (מנחות לט. ד"ה לא יפחות) יש לקשרו בקשר כפול. וי"א שקושרים בקשר כפול ארבעה כנגד ארבעה, וכן המנהג ע"פ הכרעת השו"ע (סי' י"א סעי' י"ד).

הפרדת החוליות

יש שנהגו גם בציצית של לבן ליצור הפרדה בין כל קבוצה של ג' כריכות, ויש כמה מנהגים בצורת ההפרדות שבין החוליות. מכיון שבציצית של תכלת חוליות והכריכות הן מדינא דגמרא יש לעניין זה משנה חשיבות, אף שאינו לעיכובא.

א. למנהג העושים **כתוס'** (מנחות לט. ד"ה לא יפחות) – החוליות ניכרות ע"י שינוי הגוונים מלבן לתכלת ולהפך, אך לפי הדעות שרוב הכריכות בתכלת יש למצוא דרך להפריד החוליות באופן שתהינה ניכרות.

ב. **הרמב"ם** (הל' ציצית פ"א הל' ז') [קשירה תימנית] – ההפרדה נעשית ע"י קשירת כל חוליה בפני עצמה ורווח ביניהן. בתשו' הרמב"ם (מהד' בלאו קלח) משמע שהחוליות עצמן הם גם קשרים. וכך מסורת יהודי תימן (גם בציצית ללא תכלת) לעשות חוליות באופן שהן עצמן גם קשרים.

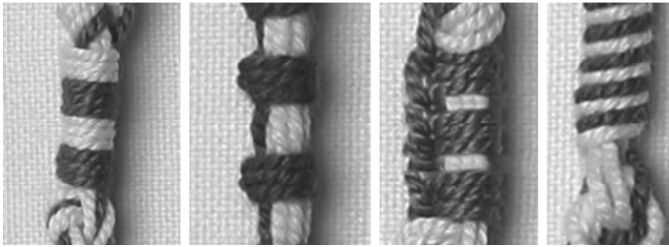
ג. **קשירת חב"ד** – ההפרדה נעשית ע"י רווח, והחוליות עומדות במקומן ע"י כריכתן בתוך לולאה הנוצרת מהחוט עצמו.

ד. **יש שכתבו** (כה"ח י"א, מ"ז) להפריד ע"י רווח בין החוליות ללא קשירה מיוחדת, והיינו בכריכה כמנהג הספרדים (המובאת במאמר מרדכי או"ח יא ס"ק יז ועוד) שכל כריכה מתהדקת בתוך עצמה.

ה. **סמ"ק** (מ"ע לא) – ההפרדה נעשית ע"י תחיבת החוט הכורך בין החוטים (ד' מכאן וג' מכאן), ומוסיף כחצי כריכה על מחצית החוטים.¹ נייטכן כי

1 וכ"כ הכלבו (סי' כ"ב), אורחות חיים (לונגל, הל' ציצית), לקט יושר (ח"א עמ' ט' עניין ג') הב"ח והמהרש"ל (על הטור סי' י"א).

טעמם שבכך ההפרדה ניכרת ע"י הלבן המבצבץ בין חוליה לחוליה, ובדרך זו אין לחוש כי ברבות הימים ההידוק יתרוּפף והחוליות תתחברנה].

גר"א

רמב"ם

ראדזין

ראב"ד

אורך הכריכות והחוטים

אמר רב הונא אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב... ונוי תכלת שלישי גדיל ושני שלישי ענף.

מנחות ל"ט.

דעות שונות לגבי סדר הכריכות בציצית עם תכלת

יודגש, כי אין ללמוד הלכה מהתמונות ומהדברים המובאים להלן ללא עיון במקורות הסוגיא והפוסקים, ובפרט שלא בכל מקום תיאררו הראשונים את כל פרטי קשירת הציצית במלואם, והשיטות המובאות להלן מיוחסות לבעליהן בזכות דעתם בפרטים מסוימים, כאשר שאר הפרטים הושלמו לשם המחשה בלבד.

הכללים שהובאו לעיל מיושמים בדרכים שונות עליידי הפוסקים. להלן מספר דוגמאות של שיטות עיקריות, אך הרשימה אינה ממצה את כל השיטות הקיימות.

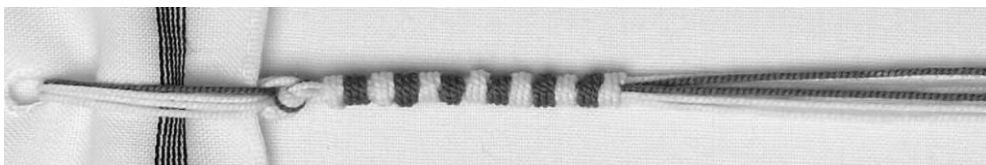
- א. **רב עמרם גאון** – 7 או 13 חוליות כאשר הלבן והתכלת מתחלפים לסירוגין, וקושר בתחילה ובסוף. ועלפי **בעל העיטור** יש קשר אחרי כל חוליה (קשרים אלה אינם כפולים אלא שהפתיל מוכנס מתחת לעצמו).
- ב. **הראב"ד בשם רב נטרונאי** – 5 קשרים הנעשים מהחוטים הכורכים, ובין קשר לקשר 7 עד 13 כריכות בלבן ותכלת לסירוגין, אך תחילתן וסופן בלבן. [אמנם הרווח שבין הקשר השני לשלישי אינו ממניין החוליות ויכול לעשות בו כריכות בתכלת ובלבן בלא דקדוק, אכן להי"מ בתוס' גם בין קשרים אלו יש לעשות בין 7 ל-13 כריכות].
- ג. **תוספות** – 5 קשרים כפולים, כאשר בין קשר לקשר חוליה של לבן ואחריה חוליה של תכלת, ובין 2 הקשרים האחרונים חוליה אחת של לבן (והיינו כשרוצה לפחות בחוליות ולעשות רק 7).
- ד. **סדרו של ספר החינוך** – 13 חוליות משולבות בין 5 קשרים כפולים. בין הקשרים הראשונים 3 חוליות, ובין הקשר הרביעי לחמישי – 4 חוליות, וכן דעת כמה ראשונים² (אפשר שטעמם לחלק החוליות בין הקשרים בשוה, ומוסיפים באחרונה משום מעלין בקודש).
- ה. **הגרא"א** – 13 חוליות, כאשר החוט הכורך מתחלף לסירוגין בין לבן לתכלת. החוליות משתלבות בין 5 קשרים כפולים, כאשר בין הקשרים הראשונים 4 חוליות (לבן, תכלת, לבן, תכלת), ובין הקשר הרביעי לאחרון חוליה אחת לבנה בלבד.
- ו. **הרמב"ם** – כל הכריכות הן בתכלת חוץ מהכריכה הראשונה והאחרונה, ישנן 7 או 13 חוליות שבסופן קשר המחזקן ומפרידן אחת מחברתה.
- ז. **מנהג ראדזין** – כשיטת הרמב"ם שכל הכריכות הן בתכלת חוץ מהראשונה והאחרונה. אך פיזורן בין 5 קשרים כמנהג בני אשכנז בציצית של לבן: בין הראשון והשני – 7 כריכות. בין השני לשלישי – 8 כריכות. בין השלישי לרביעי – 11 כריכות. בין הרביעי לחמישי – 13 כריכות.³

2 כן משמעות הסמ"ג (עשין כו), וכ"כ בפי' המיוחס לרא"ש עה"ת (פרשת שלח), מושב זקנים (שם) בשם הר"ש מפלייזא, הריבב"ן (הל' ציצית) בשם ר' שניאור צרפתי, ספר התדיר (סי' מו), תניא רבתי, דרך חיים למהר"מ די לונזאנו ועוד.

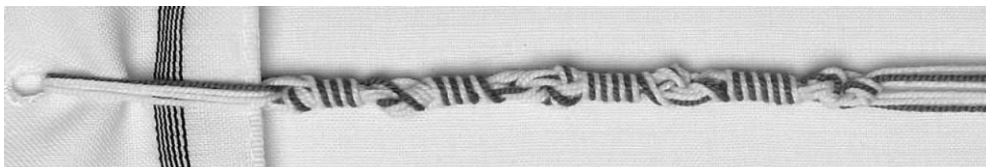
בתמונה שלהלן סודרו החוליות לסירוגין לבן תכלת לבן וכו', ע"פ דעת הסמ"ג ועוד.

3 שיטה זו מבוססת על דברי האר"י שנהג כן בלבן, והאדמו"ר מראדזין נקט כן גם בתכלת.

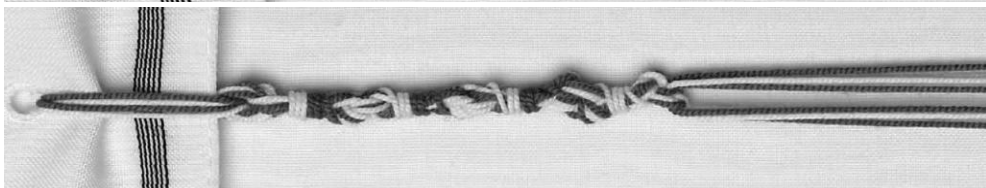
א. ר' עמרם גאון

ב. ראב"ד

ג. תוספות

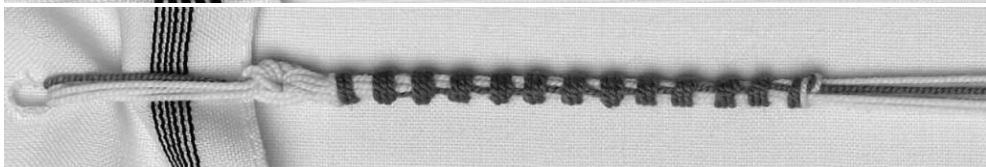
ד. סדר "החינוך"

ה. גר"א

ו. רמב"ם

ז. מנהג ראדזין

